

اقتصاد مقاومتی؛ یک ضرورت، نه انتخاب

شاید بعد از گذشت چند ماه از طرح مبحث اقتصاد مقاومتی و تحلیل و تفصیل‌های مختلف درباره این موضوع، صحبت از ضرورت‌های اجرای اقتصاد مقاومتی قدری دیر به نظر برسد،

شاید بعد از گذشت چند ماه از طرح مبحث اقتصاد مقاومتی و تحلیل و تفصیل‌های مختلف درباره این موضوع، صحبت از ضرورت‌ها، احیاء اقتصاد مقاومتی، قدم‌ها، دیر به نظر برسد، اما از آنجا که هنوز موتور اقتصاد مقاومتی در کشور روشن نشده و دستگاه‌های مختلف دولتی و غیردولتی که به نوعی می‌توانند مسئولیتی در این زمینه داشته باشند، حرکت تاثیرگذاری را از خود بروز نداده‌اند، نشان دادن برخی واقعیت‌های اقتصادی کشور و اهداف و آرمان‌هایی که برای آینده اقتصاد کشور پیش بینی شده است، ضرورت‌های اجرای اقتصاد مقاومتی را در نظر عموم مردم و البته مسئولان ملموس‌تر خواهد کرد.

ایران و سند چشم‌انداز

در تبیین ضرورت مقاومتی شدن اقتصاد همین بس که تحقق اهداف سند چشم‌انداز 20 ساله کشور جز با شتاب دادن به حرکت قطار اقتصاد میسر نیست و اقتصاد مقاومتی سوخت ویژه‌ای است که شتاب این قطار را دوجندان خواهد کرد.

سند چشم‌اندازی تدوین کردیم که اگرچه تا حدی آرمانی و صعب‌الوصول به نظر می‌رسد، اما دوست داشتنی و محتمل‌الوقوع است. رسیدن به ایران 1404 به عنوان کشوری توسعه‌یافته، برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری و دست‌یافته به جایگاه اول اقتصادی در منطقه نیاز به حرکتی جهادگونه دارد که بنیان‌های اقتصادی کشور را ارتقا دهد.

قرار بود اهداف چشم‌انداز 20 ساله کشور در قالب چهار برنامه توسعه (برنامه‌های چهارم و هفتم) تحقق یابد. عمر برنامه چهارم به پایان رسید و برنامه پنجم هم در میانه راه قرار دارد، اما اگر اقتصاد ایران بخواهد با همین سرعت طی طریق کند، احتمال دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز در سررسید تعیین شده یعنی سال 1404 بسیار پایین خواهد بود. پس چه باید کرد؟ از ابتدای برنامه چهارم توسعه قرار بود اقتصاد ایران سالانه 8 درصد رشد کند، اما نه تنها این اتفاق نیفتاد، بلکه رشد اقتصادی ایران در دو سال اخیر منفی شد. منفی شدن رشد اقتصادی کار را از قبل هم سخت‌تر کرد، چون در سال‌های آینده باید این عقب‌افتادگی با سرعت و زحمت بیشتری جبران شود.

بازکردن بندهای اقتصاد

بندهای زیادی مانع از شتاب گرفتن اقتصاد ایران شده است. اقتصاد مقاومتی باید بتواند این بندها را از پای اقتصاد ایران باز کند. وابستگی به خام‌فروشی منابع عظیم ثروت کشور از نفت و گاز گرفته تا منابع گسترده معدنی ازجمله این بندهاست. واقعیتی که اتفاقاً در مضر بودن آن به حال اقتصاد کشور همه متفق‌القول هستند، اما پای عمل و برنامه ریزی برای اصلاح آن که می‌رسد، اکثر موافقان پا پس می‌کشند. این ضرورت اقتصاد ایران با تغییر ژئوپلیتیک انرژی جهان در سال‌های آینده بسیار پررنگ‌تر خواهد شد، چراکه آمریکا به عنوان یکی از بزرگ‌ترین مشتریان انرژی در جهان تا سه سال دیگر خود به صادرکننده آن تبدیل خواهد شد و آن وقت است که بسیاری از معادلات در این بازار به هم خواهد خورد. شاید در آن زمان بسیاری از کشورهای صادرکننده نفت و گاز برای عرضه محصول خود به رقابت‌هایی ویران‌کننده روی بیاورند.

مصرف بی‌حد و حصر انرژی نیز یکی دیگر از بندهای اقتصاد ایران است که اصلاح آن شاید فقط با اقتصاد مقاومتی میسر باشد. شاید فقط همین یک آمار که مصرف گاز طبیعی در ایران به گواه سازمان‌های معتبر بین‌المللی در سال گذشته برابر کل مصرف منطقه آمریکای مرکزی و جنوبی با وجود کشورهای بزرگی مانند برزیل و ونزوئلا بوده است، عمق وابستگی اقتصاد ایران چه در بخش مصارف خانگی و چه در بخش مصارف صنعتی به انرژی ارزانقیمت را آشکارا نشان دهد.

فساد سیستمی؛ فساد سازمان‌یافته اقتصادی از دیگر موانع و بندهایی است که مانع از سرعت گرفتن حرکت اقتصاد ایران می‌شود. با وجود اطلاع عموم از پرونده‌های مختلف فساد اقتصادی در کشور، در اینجا دیگر نیازی به طرح مصادیق نیست، اما این واقعیت را یک بار دیگر باید گوشزد کرد تا زمانی که ساختارهای اقتصادی کشور، بروز فساد سازمان‌یافته را امکان‌پذیر می‌کند باید هر روز منتظر ظهور یک فساد چند هزار میلیاردی یا چند صد میلیون یورویی بود.

البته مفهوم فساد را در اینجا باید قدری موسع‌تر تعریف کرد. فساد را نمی‌توان صرفاً در رانت‌خواری فلان آقا‌زاده یا زمین‌خواری فلان مسئول دولتی تعریف کرد. فساد سیستمی فقط در واردات رانت‌جویانه محصولات کشاورزی اتفاق نمی‌افتد. مصادیق مهم تری از مفهوم فساد در اقتصاد ایران وجود دارد که موارد قبلی در مقابل آن قطره‌ای در مقابل دریاست. ساختار معیوب مالیات‌ستانی در کشور و روش‌های مختلف سیستمی و غیرسیستمی افراد و شرکت‌ها برای فرار از پرداخت مالیات خود می‌تواند فساد بی‌اندازه بزرگ و مخرب بر اقتصاد ایران باشد. ایرادها و اشکالات متعددی که در نظام گمرکی کشور امکان‌بخش اظهارهای و کم‌اظهاری را برای صادرکنندگان و واردکنندگان فراهم می‌آورد و یا مشکلات دیگر این حوزه همگی نمونه‌هایی از فساد سیستمی در کشور است که اصلاح آنها نیاز به حرکتی جهادگونه در قالب مفهوم اقتصاد مقاومتی دارد.

وابستگی به واردات محصولات کشاورزی؛ نگاهی به مهم‌ترین اقلام وارداتی کشور در سال‌های اخیر نشان می‌دهد چند قلم

کالاهای اصلی کشاورزی در این سال ها همیشه جزو 10 کالایی که بیشترین میزان واردات را به خود اختصاص داده اند، جای داشته است. برنج، ذرت، گندم، کنجاله سویا، روغن و شکر از جمله این کالاها است. کالاهایی که همگی استراتژیک بوده و کمبود هر کدام از آنها در هر لحظه از زمان در کشور می تواند به یک بحران منجر شود.

البته به لطف واردات، این اتفاق حتی با وجود تحریم های سنگین دو، سه سال اخیر هیچ وقت در کشور نیفتاده است، اما هیچ تضمینی وجود ندارد که راه واردات محصولات استراتژیک کشاورزی به کشور همیشه باز باشد. حتی اگر دلایل سیاسی و تحریم ها را هم کنار بگذاریم به دلایل بسیار دیگر از جمله تهدیدات آب و هوایی، نوسانات شدید قیمت محصولات کشاورزی و مشکلات تولید جهانی این محصولات، بروز مشکل تامین این کالاهای اساسی برای کشور دور از ذهن نیست.

جالب است بدانید در تمام دنیا، دولت ها بیشترین حمایت را از بخش کشاورزی اقتصادشان به عمل می آورند. آمریکا به عنوان کشوری که از اقتصاد صنعت محور به اقتصاد دانش محور حرکت کرده و بیشترین درآمد را از محل صادرات فناوری به دست می آورد، در تولید محصولات کشاورزی نیز حرف اول را می زند. 40 درصد کل ذرت دنیا به تنهایی در آمریکا تولید می شود. این کشور در تولید گندم، سویا، شکر و بسیاری دیگر از محصولات کشاورزی نیز جزو دو، سه کشور اول تولیدکننده است. علاوه بر آمریکا سایر کشورهای صنعتی نیز بیشترین حمایت را از بخش کشاورزی خودشان به عمل می آورند. به طوری که اگر روزگاری تعرفه واردات تمام کالاها در این کشورها به صفر برسد، تعرفه واردات محصولات کشاورزی از حدی که امنیت غذایی آنها را تهدید کند، پایین تر نخواهد رفت. آنها حتی در مقابل کشورهای ضعیف نیز حاضر نیستند در این مقوله کوتاه بیایند.

بهره وری پایین؛ قرار بود در طول برنامه چهارم توسعه، اقتصاد ایران سالانه 8 درصد رشد کند، اما از آنجا که با پتانسیل های موجود دستیابی به این عدد امکان پذیر نبود، 2.5 درصد از این عدد به عهده بهره وری گذاشته شد. یعنی بنا بود اقتصاد ایران سالانه 2.5 درصد از محل ارتقای بهره وری رشد پیدا کند، اما این عدد هیچ گاه محقق نشد. اگر بهره وری را میزان تولید محصول به ازای هر نفر ساعت نیروی کار تعریف کنیم، باید گفت بهره وری تولید در ایران تا رسیدن به شرایط آرمانی فاصله بسیار زیادی دارد که این فاصله را باید با اصلاح قوانین و مقررات موجود، بهبود ساختار واحدهای تولیدی از لحاظ تجهیزات و منابع، افزایش تحقیق و توسعه در صنایع پیشرو اقتصاد ایران و بهبود روحیه کار جمعی در کشور پر کرد.

استفاده از ظرفیت های بالقوه اقتصاد ایران

اقتصاد مقاومتی در کنار نقشی که در باز کردن بندهای اقتصاد ایران دارد، باید بتواند ظرفیت های مغفول اقتصاد ایران را شناسایی و احیا کند. از این منظر اقتصاد مقاومتی کارکردی ایجابی پیدا می کند.

تاکید بر روحیه جهادی در اجرای اقتصاد مقاومتی بیانگر این واقعیت است که جوش اقتصاد ایران در قالب اقتصاد مقاومتی اتفاق خواهد افتاد.

انبوه نیروی تحصیلکرده آماده به کار و خیل جوان جمعیت کشور فرصتی است که در صورت استفاده مطلوب می تواند سرعت رشد و پیشرفت کشور را دوچندان سازد. در این زمینه استفاده از تجربیات کشورهایی مانند چین و هند بسیار راهگشا خواهد بود.

این کشورها با گره زدن خود به اقتصاد جهانی نیروی کار ارزانقیمت خود را در چرخه جهانی تولید انواع محصولات وارد کرده و علاوه بر کسب درآمد و ایجاد اشتغال، اقدام به واردات انواع فناوری به کشورهای خود کرده اند و این همه به مدد خیل نیروی جوان تحصیلکرده و آماده به کار اتفاق افتاده است.

انرژی ارزانقیمت اگرچه به واسطه استفاده غیربهره ور به معضلی برای اقتصادی ایران تبدیل شده است، قابلیت آن را دارد که در صورت بهره برداری صحیح به موتور محرک اقتصاد کشور تبدیل شود، اما گرفتار شدن بخش انرژی ایران به روزمرگی و تامین درآمدهای ارزی و ریالی کشور از این منبع در کنار مسائل و مشکلاتی که به واسطه تحریم ها و سنگ اندازی های کشورهای غربی علیه این بخش از اقتصاد کشور به وجود آمده است، باعث شده فرصتی برای اصلاح ساختار بخش انرژی کشور به وجود نیاید. شاید طرح مساله اقتصاد مقاومتی بهانه بسیار خوبی برای پالایش اساسی بخش انرژی در کشور از تولید گرفته تا توزیع و مصرف و دیگر جنبه های آن باشد.

در یک کلام، خلاصه تمام استدلال هایی که ما را به سمت اقتصاد مقاومتی رهنمون می سازد، آن است که اقتصاد مقاومتی یک ضرورت است، نه یک انتخاب.

حمید اسدی / جام جم